

ték össze a műsort —, de talán legkevésbé a színházhoz, még a szórakoztató szándékúhoz sem. Ami ér valamit, az Dóró Emma villanása mellett, mégis mindenekelőtt néhány szellemes Molnár-poém, másodlagos minősége ellenére is a szövegre érdemes figyelni: Hervadtabbak mint a nagy Molnár-számok (Testőr, Marsall, Liliom, Valaki, Játék a kastélyban), és így is üdőbbek az avatag színpadi beállításoknál és a sablonokkal beérő, játékoság nélküli színészi játéknál, valamint az ehhez illeszkedő porosan vidéki, füstölt színpallaknál, az utóbbiak Koncz István m. v. tervezése szerint készültek. Ha ebben az előadásban valami szinkronban van Molnárral, amikor azok az egyszerre mutatós, és ironikusan leleplező ruhák, melyeket Anna Atanacković tervezett. Ő érti és érzi a Molnár Ferenci stílust, partnere az írónak és koncepció hordozó elemet kínál a rendezőnek meg a színészeknek.

Az utóbbiak közül az első részben Bada Irén mulaszt el egy nagy lehetőségét, amely a kulcs című jelenet előadásával adatott meg neki. Csalárd úri asszonyából hiányzott az a rafinéria, amely egy életforma stílusává válik. Az ibolyában viszont szükségtelenül túlkarnikírozta, vénkisasszonyosra fogta a színésznek (és másnak) kínálkozó énektanárnót. Albert Mária előadásában kidolgozatlan volt a sárga szoknyás emléket idéző úriasszony monológja, a lehengerlő modorú színészelöltje viszont már tartalmazta azokat az elemeket, amelyekre építve ez a kis szerep kiteljesíthető lehetne. Szűcs Hajnalka bakfisai gyorsan sablonosakká válnak, hasonlóan mint Badáé, az egyfelvonásos női főszerepét pedig láthatóan félreérti, amikor szó szerint s nem ironikusan értelmezi és játssza a vidéki színésznőcske ibolya-szerénységét, már-már melodramát csinál a komédiából. Barácius Zoltán régi jó, Takács Imre pedig újdondász műkedvelő gesztusaival és beszédével „tűnt ki.”

A rendezőnek inkább a rájátszásokban mutatkoztak meg ötletei, nem egyszer néma- vagy rajzfilmes emlékeket ébresztve, de így is frissebben, mint a beállítások legtöbbszörében, inkább le-, mint megrendezte ezt szerencsétlen, hervatag összeállítást.

GEROLD László

MUZSIKUSOK VAGY ZENÉSZEK

Dilemmák egy színházi fesztivál ürügyén

A kérdés: lehet-e fürdőnadrágban hangversenyezni, és viszont, fekete szimfóniában, hegedűvel, a strand homokjában hemperegni?

Skatulyázó gondolkodásmódunk naprakész válasza „természetes és magától értetődő”: lehetséges, de mégsem ildomos.

S ha valaki mégis rászánná magát, hogy a fillharmonikusok csokor-

nyakkendővel ékes, komolyan muzsikáló úriemberei közé egyszer gatyában, mezítláb helyezkedik le, cselekedetét többféleképpen értelmezhetnénk, bírálhatnánk el. Beszélhetnénk szentségtörésről, a művészeti hagyományok és konvenciók megsértéséről, a koncertrend felborításáról, egyéni szeszélyeskedésről, polgárpukkasztásról, formabontásról, provokációról, netán kísérletről, a szabados viselkedéshez való emberi jog külsődleges megnyilvánulásáról. Egyugyanazon tény megítélése tehát jobbára aspektus és személyes rezonancia, rokonszenv kérdése.

Ljubimov nemrégii budapesti Don Giovanni-rendezése alaposan megosztotta a nézők és szakemberek véleményét egyaránt azon koncepciójához következőes újításával is, hogy a zenészeket karmesterükkel együtt kivényelte a megszokott zenekari árokból és felültette őket a színpadra, az énekesek tőrszomszédságába. Mi sem természetesebb, hogy azonnal felhördültek a konzervatív ízlésűek, megbotránkoztak a Mozart-imádók. Ez a klasszicizmus arculcsapása — jelentették ki egyesek. Egy lépés a dogmák szétzúzása felé — lelkesedett az ellentábor — megtermékenyítő kísérlet, még ha egyelőre árva kezdeményezés is.

Ezek után tegyük fel újra az elsődleges kérdést, szabad-e fűrdőnadrágban hangversenyezni? Módosított válaszunk: meg kell próbálni, mert ki tudja, nem járul-e hozzá a jövőbeni formák gazdagodásához azzal, hogy a megkövesedett szokások ellen dolgozik, és hogy az extrém kísérletekből sohasem sejtett új értékek nem fognak-e felbukkanni. Az opera példája szélsőségesnek tűnhet, de a balett, a színház, a film, tehát a társ-művészetek már messzire elrugaszkodtak, illetéknépp érthető egy Brook Carmen-átgondolása vagy Ljubimov Mozart-reformja, hiszen e világhírű prózai rendezők megérezték a műfaj barokk-monumentálisának anakronizmusát.

A színház neoavantgarde alkalmasint éppen a belgrádi nemzetközi fesztivál közvetítésével vívta ki nálunk helyét a nap alatt, jóllehet évekkel a BITEF előtt megalakult már Szarajevóban egy másik szemle, népszerű rövidítéssel, a MES, mely a nyilvánvalóan létező hazai színházi kísérletezéseknek, továbbfejlesztési törekvéseknek, az új formáknak és mondanivalóknak szándékozott felvonulási teret adni, mikor évenként összehozta a jugoszláv kis és kísérleti színházak figyelemre méltó alkotásait. Huszonhárom évig volt otthona Szarajevó a mást akaró, a nehezen mozduló intézményesített színházaktól különböző programmal alakult stúdióknak, alternatív színházaknak, ad hoc csoportoknak. Egészen addig, míg vezetőinek ambíciója érdeklődésirányának megváltozása következtében hűtlenek lettek a fesztivál eredeti koncepciójához. Már egy jó ideje terjed a tévhit, hogy a hatvanas években oly igen felerősödött színházi újhullám kifulladt, felhasználható eredményeit színjátszásunk egésze magáévá tette, magába olvasztotta, s hogy a szarajevói fesztivál ilyen formában felesleges, másodrangú, kevés művészi hitellel bíró, amatőr-szintű rendezvényté degradálódik. Helyébe egy más elképzelésű, pompá-

zatos, a legjobb hazai előadások seregszemléjét kellene megszervezni. Hiszen nagyszínházaink, melyek úgymond átmentették az experimentumok lelkét, szellemiségét, a maguk profi névóján mindenképpen nagyobb érdeklődésre számot tartó produkciókat hoznak létre. És ennek a szemléletnek megfelelően már idén áprilisban bevonult a szemle a maga hangzatos ígéreteivel a szarajevói Nemzeti Színház óriási kristálycsillárja alá, az aranyozott stukatúrával díszített páholyok, súlyos plüssfüggönyök közé. Nevében még Kis és kísérleti színházak szemléje volt, de azok az előadások, melyekért anno 1960-ban létrehozták s amelyekért hat évvel később új irányba orientálódott a szemle, kibruadtattak a főprogramból, egy, feltehetően már ballasztnak érzett informatív szelekcióban adtak egymásnak találkát. Így történhetett meg aztán, hogy ami izgalmas, a repertoár-előadásoktól eltérő léptékű, új ötletek fagató, vagy nem konvencionális színházi tett volt, az jórészt ide került, vagy el se jutott Szarajevóba. Idén jól öltözött, komor tekintetű előadások muzsikáltak a MES hangversenydobogóján.

Mit keres itt közöttük a fürdőnadrágos hegedűs? Mert egy rosszcsontnak, egy tájékozatlan muzsikusnak, egy csupa-energia fiatalos produkciónak mégis sikerült betévednie" a polgárian aggályos konzervativizmussal szelektált versenyprogramba. Vito Taufer szupernaturalista kegyetlen előadására gondolok, a Slovensko mladinsko gledališče, mely bitefesebb, felkavaróbb, volt a 81. évi Bitefen szerepelt Nigel Williams-premiernél. Az osztályellenesség című drámát hazai viszonyokra adaptálva félelmesen sötét kónképet mutattak fel ifjúságunk egy részének aszociális elferdült-ségéről, céltalanságának az önmegsemmisítésbe tonkolló agresszivitásáról. Orjongsútk, törni-zúzni vágyó indulatuk és a tényleges rombolás, melyet a díszletként szolgáló néhány tanterem-elemben véghezvitték, összeegyeztethetetlen lett volna az előkelő Nemzeti Színházi keretekkel — nem is kíváncsoztak be az említett monumentális kristálycsillár alá —, már térmegválasztásukkal is differenciálódtak ettől az aranysújtásos szemlélettől. Ahogy az újvidéki Promena akadémiai színház informatív programba sorolt Vvegyenszkij-előadását, a MES hőskorát idéző, mégsem a „legmeszebb” produkciót — a Grotowski tanítvány, Eugenio Barba belgrádi különcködéséhez hasonlóan („Ha egyetlen nézővel is többet engednek be, mint kívánom, kiűrttetem a termet, vagy lemondjuk az előadást.” Haris Pašović rendezőnővendék ugyancsak meghatározott számú közönség előtt ideálisnak semmiképp nem minősülő térben és körülmények között játszotta. S hogy a megtalált kifejezést továbbértelmezzük, e meszes, mesze-sebb, elmeszesedett előadások csöppet se megnyugtatóak az állandóan új formanyelvvet, jelrendszert kereső színház hazai jövőjét illetően. Hiszen fejlődésre csak akkor számíthatunk, ha vannak bukást is vállaló bátor kezdeményezések, ha vannak legalább bátortalan tapogatózások, ha létezik a formabontó formateremtést célzó igény, ha napról napra változó világunkban az új problémák korszerű válaszokat is tudunk adni. És

amennyiben lehetőséget biztosítunk e színházi kísérleteknek, s nem húzzuk ki alóluk a szőnyeget, mint most Szarajevóban történt.

Nagy előadás a belgrádi Jugoszláv Drámai Színház Horvát Fasztja, hideg szépségű artisztikum árad a szarajevói Nemzeti Woyzeckjából, magas fokú mesterségbeli tudással készült a zágrábi ITD Gyalogszerrel című előadása, de mi köze a Kis- és kísérleti színpadokhoz? Ahogy a belgrádi Nemzeti Színház Lenin, Sztálin, Trockija, a ljubljanei Mestno gledališče Képzelt betegje, méginkább a splitiek Lüszisztratéja, s főleg a szkopjei albánok fellépése is összeegyeztethetetlen a meghirdetett új és igen vitatott koncepcióval, hisz egyik se tekinthető a jugoszláv színház csúcspanorjának. Ez tény, s ebből azonnal kiderül a fesztivál eklektikussága, zavarossága, tétova megbízhatatlansága. A felvonultatott „válogatott tagokból álló” zenekarban is voltak tehát akiket farszólóként a módosított fesztiváli melódiát.

De ettől függetlenül feltehetjük utolsó, modifikált kérdésünket — maradjunk az allegóriánál —: mit keresnek a kopott ízlésűek, a nyakkendős úriemberek, a hagyományos muzsikálás ápolói a színház nyitott tengerpartjának fővenyén, ahol természetes és elvárható, hogy a messzi nagyvilágból érkező széljárásban új hangzású kompozíciókat játszanak a fűdönadrágra vetkezett kísérletezők?!

Senkinek sincs joga elzavarni az ősmuzsikásokat.

GUELMINO Sándor

K É P Z Ő M Ű V É S Z E T

MONUMENTALITÁS ÉS IDŰNKÍVÜLISÉG

A Forum-díjas Bosán György művészetéről

Az 1982. évi Forum Képzőművészeti Díj átvétele alkalmából nyílt újvidéki kiállítása a feledésből hozta vissza a Belgrádban élő Bosán Györgyöt. A kiállítás tanúbizonysága szerint Bosán a monumentalitás iránti szeretetének minden fázisában és ciklusában kifejezést adott. Ebből következett az anyag iránti szeretete és hódolata is, a súlyosság érzékeltetése, a „sűrű” festésmód pedig már szükségszerű következmény. Emlékezzünk a Tüzelőfa hasábok című csendéletére, amely 1938-ban, Szabadkán a Híd-kiállításon azzal keltett föltűnést, hogy érezte a fenyegető helyzetet. A kemény ellenállás fontosságát véltük kiolvasni ebből a művekből.

Bosán külön úton járó művész volt és maradt, és rejtélyes is. Földelítetlen még, mert a kritika is elkerülte a saját útján járó művészi pá-